

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja Haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Klassiõpetaja õppekava

Liis Seero
TARTU LINNA 3. JA 6. KLASSI LASTE ARVAMUSED JA OOTUSED SÕPRUSE
OLEMUSE KOHTA
Magistritöö

Juhendaja: Kristiina Treial, MSc

Läbiv pealkiri: Laste arvamused ja ootused sõprusele

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Kristiina Treial (MSc)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsekomisjoni esimees: Evi Saluveer (MA)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu

2014

Tartu linna 3. ja 6. klassi laste arvamused ja ootused sõpruse kohta

Resümee

Käesoleva töö eesmärgiks oli anda ülevaade 3. ja 6. klassi laste arvamustest ja ootustest sõpruse kohta ning kirjeldada võimalikke soolisi ja vanuselisi erinevusi sõpruse mõistmisel. Töö teoreetilises osas on antud ülevaade sõpruse olemusest koolieas. Põgusalt on kirjeldatud ka eelkooliiga arenguloogika tutvustamise eesmärgil. Töö teises osas on kirjeldatud autori poolt läbi viidud uurimust. Selle tarbeks koostatud küsitlusele vastas 200 Tartu 3. ja 6. klassi õpilast. Tulemustest selgus, et tüdrukute arvamused ja ootused sõprusele erinevad poiste omadest. Kuid ei leitud erinevusi 3. ja 6. klassi õpilaste vahel. Tulemustest selgus, et tüdrukutel ei ole vähem parimaid sõpru kui poistel, kuid 6. klassi õpilastel on vähem parimaid sõpru kui 3. klassi õpilastel. Samuti selgus, et 6. klassi õpilastel ei ole nende enda hinnangul rohkem sõpru väljastpoolt kooli kui 3. klassi õpilastel. Tulemustest selgus ka, et 3. klassis on laste põhiliseks koostgevuseks mängimine, 6. klassis aga aja veetmine. Samuti selgus, et tüdrukute põhiliseks koostgevuseks on aja veetmine, poistel aga mängimine.

Märksõnad : laste arvamused, sõprus, soolised erinevused, vanuselised erinevused

The opinions and expectations of friendship among third grade and sixth grade students based on Tartu city schools

Summary

The purpose of this study was to give an overview of the opinions and expectations of friendship among third grade and sixth grade and also compare possible differences between gender and class. The theoretical part of the study gives an overview of the essence of friendship in elementary school and describes preschool for the purpose to introduce the logic of development. The second section describes the study conducted by the author. Altogether 200 third and sixth grade students from Tartu city schools filled out the questionnaire designed for this study. The results indicated that the girls opinions and expectations of friendship are different from boys. But there were no differences between third and sixth grade. The results indicated that girls do not have any fewer friends than boys, but sixth grade students have fewer friends than third class students. The results also showed that sixth grade students do not have more friends outside their school than third grade students. The results indicated that in third class the main activity that

children do together is playing, in sixth grade it is spending time together. The results also showed that girls mostly spend time together, but boys are playing.

Keywords : children`s opinions, friendship, gender differences, age differences

Sisukord

Sissejuhatus.....	5
<i>Sõpruse olemus erinevas vanuses</i>	5
<i>Koolieelne iga</i>	6
<i>I kooliaste</i>	7
<i>II kooliaste</i>	7
<i>Sõpruse olemus poiste ja tüdrukute jaoks</i>	8
<i>Sõpruse loomine ja lõppemine</i>	8
<i>Sõprussuhete liigid ja hulgad</i>	9
<i>Sõprade koostegevused</i>	10
<i>Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid</i>	10
Metoodika.....	11
<i>Valim</i>	11
<i>Mõõtvahendid</i>	12
<i>Protseduur</i>	12
Tulemused.....	13
Arutelu.....	17
Autorsuse kinnitus.....	21
Kasutatud kirjandus.....	22
Lisad.....	24

Sissejuhatus

Tavaliselt peame sõprussuheteks kahe kindla inimese vahel olevat lähedast suhet, mida näitab nende läbikäimine või psühholoogiline kiindumus ja usaldus (Smith, Howie & Blades, 2008). Tegelikult on raske sõprusele leida ühtset definitsiooni, kuna see hõlmab endas palju erinevaid elemente ning aspekte. Maailmas on tehtud palju erinevaid uuringuid, et lähemalt tundma õppida sõpruse olemust. Newcomb & Bagwell (1995) jõudsid järeldusele, et sõpradevahelistel suhetel oli erinevalt mittesõprade suhetest neli kindlat omadust: vastastikkus ja intiimsus, intensiivsem sotsiaalne tegevus, sagedasem probleemide lahendamine ja tõhusam ülesannete täitmine. Klassiõpetajana huvitavad töö autorit laste arvamused ja ootused sõpruse olemuse kohta just I ja II kooliastmes ning poistest ja tüdrukutest lähtudes. Eelnevad uurimused on tuvastanud, et lastel on rohkem sõpru I kooliastmes (Epstein, 1986; viidatud Estell et al., 2009), kuid seejuures tüdrukutel vähem kui poistel (Eder & Hallinan, 1978; viidatud Poulin & Chan, 2010). Samuti on leitud, et II kooliastmes hakkavad suuremat rolli mängima sõprusgrupid väljastpoolt kooli (Hay, Payne & Chadwick, 2004) ning muutuvad ka tegevused, mida koos sõpradega tehakse (Zarbatny, Hartmann & Rankin, 1990). Näks (2010) on teinud Valga maakonna näitel uuringu, mis nii kinnitab kui ka lükkab ümber mõned varasemad välismaa uurimuste tulemused. Näiteks vastupidiselt Ederi & Hallinanile (1978) selgus Näksi tulemustest, et poistel ei ole rohkem sõpru kui tüdrukutel.

Töö teema on oluline selleks, et välja selgitada, kas tänapäeva kiiresti arenevas ja sooliselt võrdõiguslikus maailmas ilmneb erinevusi laste arvamustes ja ootustes sõpruse olemuse kohta kooliastmest ja soost lähtudes.

Antud uurimuse eesmärgiks on anda ülevaade laste arvamustest ja ootustest sõpruse olemuse kohta ja kirjeldada võimalikke soolisi ja vanuselisi erinevusi sõpruse mõistmisel.

Sõpruse olemus erinevas vanuses

Sõpruse arengulisi iseärasusi on palju uuritud ning kirjandusest leiab mitmeid sõpruse arengu staadiumite kirjeldusi. Näiteks, Rubini *enesekesksuse, vajaduste rahuldamise, vastastikkuste suhete ja lähisuhete staadium*. Selman omakorda tõi välja sõpruse 5 astet. Järgnevalt on kirjeldatud täpsemalt, mis on iseloomulik erinevas vanuses laste sõprusele.

Koolieelne iga. Rubini (1980) järgi läbivad lapsed neli osaliselt kattuvat staadiumit, kui nad õpivad sõprussuhteid looma. *Enesekeskuse staadiumis* kolmanda ja seitsmenda eluaasta vahel on sõber see, kes tegeleb samal ajal sama asjaga või elab lihtsalt lähedal. Ka Selmani (1981) sõpruse astmete alusel on lapseas sõber see, kes elab lähedal või kellega mängitakse ehk *playmateship*. Võib öelda, et väikelapsed otsivad sõpru, kellest oleks kasu: neid, kellel on mänguasju, millega nad mängida tahaksid, või mõni isikuomadus, millest nad ise puudust tunnevad. Rubini esimeses staadiumis oskab laps paremini ise suhtlust algatada kui teiste laste algatustele vastata. Oma enesekeskuses mõtleb ta, et sõber mõtleb täpselt samamoodi nagu tema ja võib ärritada või isegi mängukaaslase hüljata kui ilmneb vastupidine. Tähtis ongi laste tutvumine mängu kaudu (Ladd, 2005) ning võib öelda, et mängimisel on suur roll lapse ja laste omavahelise sõpruse arengus.

Lapsed kohtlevad oma sõpru ja teisi lapsi täiesti erinevalt (Alward, 2005). Juba kolme- ja nelja-aastased lapsed näitavad eelistusi koos tegutsemiseks konkreetsete lastega ning nende sõnavarasse ilmub sõna „sõber“ (Hartup & Stevens, 1999). Sõbrad ongi need, kellega lapsed veedavad aega mängides ning oma lemmikajaviidetega tegeledes (Alward, 2005). Kolme kuni kuue aastaste seas viidi läbi uurimus ning tuginedes laste vastastikkusel enammeeldivusel tuli välja, et 73% lastest oli vähemalt üks vastastikune sõprussuhe ning 27% lastest oli kaks või enam (Lindsey, 2002).

Rubini (1980) *vajaduste rahuldamise staadiumis* neljandast üheksanda eluaastani enesekeskus väheneb ning laps hakkab enam huvi tundma suhete arenemise vastu. Selles staadiumis on laps sõprade otsimisest huvitatud, kuna sõpradel on täita eriline roll. Kuna sõprusest saab võimalus oma vajadusi rahuldada ka väljaspool perekonda, armastavad lapsed just eakaaslaste seltsi. Üksioleku vältimiseks võivad nad seltsida isegi lastega, kes neile eriti ei meeldi. Ka Selman (1980) toob oma *sõpruse 1. astmes* selle välja ning lisab, et selles vanuses kasutavad lapsed sõprust kui kauplemisvahendit, näiteks öeldes: „Ma ei ole su sõber, kui sa nii teed.“ Kuna sõbrad on seotud enamasti hetkevajadusega, on lapsel raskusi pidada korraga rohkem kui ühte sõpra.

Damon (1977) väitis, et sõprus saavutatakse kiiresti, kuid see ei ole pikaajaliselt püsiv. Hartup & Abecassis (2005) leidsid samuti, et sõprussuhe lapseas on pealiskaudne. Seega võime öelda, et lapseas on sõpruse olemus tihedalt seotud mängimisega ning sõbra kõige olulisemaks rolliks on olla mängukaaslane.

I kooliaste. Kui rääkida sõpruse olemusest I kooliastmes, siis õpilased on seda kirjeldanud kui usaldusväärset ja koos aja veetmist (Hartup & Abecassis, 2005). Ka Damoni (1977) järgi on üheks osaks vastastikune usaldus ning samuti abistamine. Bukowski (1998) järgi aitab sõprade olemasolu kaasa enesehinnangu kujunemisele, samuti võib enesekindlus suurendada edu sõprussuhete loomisel ning nende säilitamisel. Toetavad sõprussuhted on positiivselt seotud populaarsusega, enesehinnanguga, sotsiaalse kaasalöömisega ja sotsiaalpsühholoogilise kohandumisega (Booth, Rubin & Rose-Krasnor, 1998; viidatud Cohen et al, 2011). Uurimused on näidanud, et lapsed, kellel on sõpru, on sotsiaalselt pädevamad kui need, kellel sõpru pole. Nad on sotsiaalsemad, koostööaltimad, enesekindlamad ning vähem üksildased (Newcomb & Bagwell, 1995; viidatud Hartup & Abecassis, 2005). Seega mängimise kaudu õpivad lapsed ka oma kaaslastelt ning saavad selgeks peamised sotsiaalsed oskused. Kuuenda ja kaheteistkümnenda eluaasta vahel jõuab kätte Rubini (1980) *vastastikkuste suhete staadium*, mida kirjeldab vajadus vastastikkuse ja võrdsuse järele. Lapsed suudavad suhte puhul silmas pidada mõlemat poolt ja muretsevad, vahel isegi liiast, õigluse pärast. Nad võivad sõpru hinnata jõhkra võrdlemise teel, kes ja kui palju teise heaks teeb: kutse ööseks sõbra juurde jääda peab saama vastuseks samasuguse kutse, üks sünnipäevakink peab maksma sama palju kui teine. Ilmselt on võrdsuse suur tähtsustamine tingitud sellest, et nimetatud faasis võtab sõprus paarisuhte kuju. Hartup & Moore (1980) olid seisukohal, et võrdsus on üks iseloomulik tunnus suhetes eakaaslastega. Newcomb & Bagwell (1995) leidsid aga, et võrdsus on iseloomulikum just sõprussuhtes, mitte vaid tavalistest suhetes eakaaslastega.

II kooliaste. Enderleini (2005) järgi saab aga II kooliastmes laste jaoks „parim sõber“ uue tähenduse. Ta on justkui „peegel-mina“, ta on saatja, kaaslane, semu, kellega koos maailma avastada. Hartup & Abecassis (2005) järgi lisandub II kooliastmes sõprusele olemusele vastastikune sümpaatia ja eneseavamine. Sullivan (1953) pakkus välja, et teatud sotsiaalsed vajadused käivad kaasas teatud arenguastmetega. Näiteks, Newcomb & Bagwell (1995) ütlevad, et vajadus kaaslane järele ilmneb lapseas, vajadus intiimsuse ja läheduse järgi aga noorukieas (viidatud Poulin & Chan, 2010). Rubini (1980) *lähisuhte staadiumisse* jõudnud lapsed (üheksa- kuni kaheteistaastased) on valmis sõlmima tõeliselt lähedasi sõprussuhteid. Enam ei keskendu nad välistele tegudele, vaid inimese fassaadi taga olevale ja tema healole. Paljud psühholoogid käsitlevad seda staadiumi kõikide lähedussuhete alusena ning leiavad, et inimesed, kes ei suuda luua lähedasi sõprussuhteid lapse- ja varases noorukieas, ei pruugi tunda tõelist lähedust ka

teismelise või isegi täiskasvanuna. Tunnete, murede ja tülide kirglik jagamine selles staadiumis loob sügava emotsionaalse sideme, mida lapsed mäletavad ühena kõige olulisematest suhetest oma elus. Seega varasemate uurimuste järgi muutub laste vanusega sõpruse olemus sügavamaks. Töö autorit huvitab, kas praeguses maailmas, kus lapsed on juba varakult sotsiaalsed, on märgata muutuseid 3. ja 6. klassi õpilaste arvamustes ja ootustes sõpruse olemuse kohta?

Sõpruse olemus poiste ja tüdrukute jaoks

Sõpruse olemasolu tähtsus ja teatud erinevused poiste ja tüdrukute sõpruse vahel kerkivad esile kui lapsed lähevad põhikooli. Poiste sõpruse juures on olulised vastastikkused teod koos vaba aja veetmise ja mõnikord ka agressiivsete komponentidega (Martin & Fabes, 2001; viidatud Rabaglietti et al, 2012). Sama ajal kui tüdrukute sõpruses on olulised intiimsus, kindlus ja abi (Tani, 2000; viidatud Rabaglietti et al, 2012). Eelnevad uurijad on põhjendanud soolisi erinevusi sõpruses just erinevustega sotsialiseerumisprotsessides. Näiteks, Richards & Larson (1989), väidavad, et tüdrukud on sotsiaalselt rohkem orienteeritud : neil arenevad varem välja intiimsed sõprussuhted ja nad kogevad rohkem motivatsiooni seoses sõprusega kui poisid. Tüdrukute jaoks on suhted teistega rohkem põhjendatud, poisid aga veedavad rohkem aega üksinda (viidatud Rabaglietti et al, 2012).

Ray & Coheni (1996) uurimuse järgi hindavad poisid parima sõbra juures usaldusväarsust ja ühiseid huvisid kõrgemalt kui tüdrukud. Näksi (2010) uurimus ei leidnud erinevust sugude vahel huvide väärtustamises, kuid vastupidiselt Ray & Coheni (1996) uurimusele hindavad tüdrukud usaldusväarsust kõrgemalt kui poisid. Endiselt pööratakse tähelepanu soolistele erinevustele, eriti kui uuritakse laste sõprussuhteid, kuid tundub, et rõhk sellele ei ole enam nii tugev nagu ennem (Rose & Smith, 2009; viidatud Rabaglietti et al, 2012). Töö autori eesmärgiks on teada saada, kas on erinevusi Tartu poiste ja tüdrukute arvamustes ja ootustes sõpruse olemuse kohta.

Sõpruse loomine ja lõppemine

Esimesse klassi tulles on lastel juba palju kogemusi teiste inimestega suhtlemisel ja samuti teadmisi inimeste omavahelistest suhetest, need teadmised ja kogemused on kaasa saadud nii perekonnast kui ka lasteaiast (Tropp & Saat, 2010). Pikemaajalised uuringud on näidanud, et esimesse klassi astuvatel lastel, kes omavad juba sõpru, on positiivsem suhtumine kooli ning nad

on paremad ka uute sõprussuhete loomisel ja vanade hoidmisel (Ladd, 1990; viidatud Hartup & Stevens, 1999). Enderleini (2005) järgi on kaheksa- ja üheksa-aastaste tormi ja tungi aastatel sõbrused küll olulised, aga nii rahutus faasis ei suudeta ühele sõprusele keskenduda ega parimat sõpra leida. Rizzo (1898) läbiviidud vaatlusuuringus esimese klassi õpilaste hulgas märgati, et sõprussuhted häabusid peamiselt selle tõttu, et lapsed ei suhelnud enam omavahel (viidatud Hartup & Abecassis, 2005). Kuid on leitud, et esimese klassi lapsel säilib aasta jooksul 50% sõprussuhetest, neljanda klassi omadel aga lausa 75% (Berndt & Hoyle; viidatud Poulin & Chan, 2010). Samad autorid on välja toonud ka selle, et lapse sõprusring laieneb kooliaasta jooksul, sest leitakse uusi sõpru rohkem kui kaotatakse vanu.

Sõprussuhete liigid ja hulgad

Tropp & Saat (2010) ütlevad aga, et esimeses ja teises kooliastmes võib leida juba vägagi püsivaid sõprussuhteid ning klassis on õpilasel enamasti vähemalt üks oluline vastastikune suhe – suhe pinginaabriga. Kui mõelda tagasi eelkoolieale ja võrrelda kooli kui tutvumiskohta ning igapäevast suhtlemist koolis kui mängimist, siis töö autor tõstatab küsimuse, kas pinginaaber on nii 3. kui ka 6. klassis lapse parim sõber?

Nii esimeses kui teises kooliastmes hakkab järjest suuremat osa etendama suhtlemine nii klassikoosluses kui ka sõprusgruppides (Hay, Payne & Chadwick, 2004). Kui koolieelses eas on enamik suhteid seotud kodu, lasteaia või muude organiseeritud mänguvõimalustega, siis algklassides ja II kooliastmes moodustuvad olulised eakaaslaste grupid ka väljaspool kodu ja klassi (Zarbatny, Hartmann & Rankin, 1990). Koolilastel on rohkem vabadust ning võimalusi leida uusi sõpru väljastpoolt kooli (huviringid, suvelaagrid jne). Kas see mõjutab sõprade arvu väljastpoolt kooli või leitakse enamus sõpru ikkagi oma klassist ja koolist?

On leitud, et poisid tegutsevad suuremates gruppides, kuhu hulka võivad kuuluda tuttavad ja mängukaaslased, kes ei pruugi olla sõbrad. Poiste suhtlus baseerub tegevusele, sinna kuulub nii sport kui ka mängud, mille jaoks on vaja hulgaliselt osalejaid (Claes, 2003; Rose, 2007; viidatud Poulin & Chan, 2010). Tüdrukud aga kalduvad sõprussuhetes olema valivamad ja tõenäoliselt suhtlevad väiksematest gruppides (Eder & Hallinan, 1978; viidatud Poulin & Chan, 2010). Näksi (2010) uurimus Valga maakonna põhjal ei leidnud statistilisi erinevusi poiste ja tüdrukute vahel sõprade arvu osas, kellega nad grupe moodustavad. On leitud, et tüdrukud on rohkem suhetele orienteeritud (Claes, 2003; Rose 2007; viidatud Poulin & Chan, 2010), seega

töö autoril tekib küsimus, kas tüdrukutel on vähem parimaid sõpru kui poistel või on hakanud tüdrukud moodustama suuremaid gruppe?

On leitud, et sõprade arv kasvab vanuseni 11, pärast seda on väike langus (Epstein, 1986; viidatud Estell et al., 2009). Töö autorit huvitab, kas 6. klassi õpilastel on vähem parimaid sõpru kui 3. klassi lastel?

Sõprade koostegevused

I ja II kooliastmes muutuvad ka tegevused, mida lapsed koos teevad. Kui koolieelses eas veedetakse suur osa ajast koos mängides, siis algklassides tegeletakse rohkem spordiga ja reeglitega mängudega või lihtsalt ajaveetmisega. II kooliastmes lisandub sellele ka jutustamine ja tagarääkimine (Zarbatny, Hartmann & Rankin, 1990). Kusjuures teismelised veedavad peaaegu 1/3 ärkvelolekust sõprade seltsis (Hartup & Stevens, 1999). Lihtsalt koos aja veetmine ja vestlemine, aga ka eakaaslaste tagarääkimine on eriti iseloomulik just varasesse teismeikka jõudvatel lastel (Zarbatny, Hartmann & Rankin, 1990). Parker ja Gottman (1989) leidsid, et tagarääkimine on teismeliste sõpruse tähtis osa, kuna nad on teadlikud sotsiaalsest staatusest ja populaarsusest ja see aitab neil esile tõsta oma staatust ning võrrelda seda teistega.

Tagarääkimine sõprade seas omab staatuse uurivat ja kinnitavat funktsiooni (Parker & Gottman, 1989). Seega koos aja veetmine on laste jaoks üks sõpruse elementidest. Töö autori huvitab, kas ja milliseid erinevusi esineb Tartu 3. ja 6. klassi õpilaste koostegevustes? Kas ilmneb erinevusi ka tüdrukute ja poiste koostegevustes?

Uurimuse eesmärk, uurimisküsimused ja hüpoteesid

Uurimustöö eesmärgiks on anda ülevaade laste arvamustest ja ootustest sõpruse olemuse kohta ja kirjeldada võimalikke soolisi ja vanuselisi erinevusi sõpruse mõistmisel Tartu kooliõpilaste näitel.

Uurimisküsimused:

1. Milliseid erinevusi esineb Tartu linna 3. ja 6. klasside õpilaste arvamustes ja ootustes sõpruse kohta?
2. Milliseid erinevusi esineb poiste ja tüdrukute arvamustes ja ootustes sõpruse olemuse kohta?

3. Milliseid erinevusi esineb 3. ja 6. klasside õpilaste sõprade arvus?
4. Milliseid erinevusi esineb poiste ja tüdrukute sõprade arvus?
5. Milliseid erinevusi esineb sõprade koostevustes 3. ja 6. klassides?
6. Milliseid erinevusi esineb poiste ja tüdrukute koostevustes?

Uurimisküsimustest lähtuvalt püstitati järgmised hüpoteesid:

1. Poiste ja tüdrukute arvamused ja ootused sõprusele on erinevad. Näiteks Richards & Larson (1989) väidavad, et tüdrukud on sotsiaalselt rohkem orienteeritud : neil arenevad varem välja intiimsed sõprussuhted ja nad kogevad rohkem motivatsiooni seoses sõprusega kui poisid.
2. Kolmanda ja 6. klassi laste arvamused ja ootused sõprusele on erinevad. Varem on leitud, et sõprus muutub II kooliastmes sügavamaks (Hartup & Abecassis, 2005).
3. Kuuenda klassi lastel on vähem parimaid sõpru kui 3. klassi lastel. On leitud, et sõprade arv kasvab vanuseni 11, pärast seda on väike langus (Enderlein, 2005).
4. Kuuenda klassi lastel on nende endi hinnangute järgi rohkem sõpru väljaspool klassi kui 3. klassi lastel. Näiteks Zaratny, Hartmann & Rankin (1990) väidavad, et II kooliastmes moodustuvad olulised eakaaslaste grupid ka väljaspool kodu ja klassi.
5. Tüdrukutel on vähem parimaid sõpru kui poistel. On leitud, et tüdrukud kalduvad sõprussuhetes olema valivamad ja tõenäoliselt suhtlevad väiksematest gruppides (Eder, Hallinan, 1978; viidatud Poulin & Chan, 2010).

Metoodika

Valim

Uurimusse kaasati nelja Tartu linna kooli 3. ja 6. klassi õpilased. Valiti just sellised klassid, kuna 3. klass on I kooliastme ja 6. klass II kooliastme lõpuklass ning varasemad uurimused ning teooriad on toonud välja just nendesse eaperioodidesse jäävaid vanuselisi erinevusi. Valiku juures mängis suurt rolli ka autori isiklik huvi, kuna klassiõpetaja annab tunde 1.-6. klassini. Uurimuses osales 200 õpilast, kes valiti mugavusvalimi teel. Mugavusvalimi puhul lähtuti kättesaadavuse, leitavuse ja koostöövalmiduse põhimõttel. Pöörduti 7 kooli ja 20 klassi

poole, kellest nõus olid 4 kooli ning 10 klassi. Vastajate arvu jaotus soo ja klasside kaupa on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. *Vastanud poiste ja tüdrukute arv 3. ja 6. klassis*

	3. klass	6. klass	Kokku
Poiste arv	37	52	89
Tüdrukute arv	62	49	111
Kokku	99	101	200

Mõõtvahendid

Andmekogumismeetodina kasutati ankeeti (Lisa 1), mis koosnes 19 küsimusest. Küsimustikus oli avatud küsimusi, kus lapsed said kirjutada, kas tema sõprade hulgas on rohkem poisse või tüdrukuid, mis soost on lapse parim sõber ja kirjeldada, mida sõpradega koos tehakse. Ülejäänud olid kinnised küsimused etteantud vastusevariantidega.

Ootused parimale sõbrale küsimustik (Best Friend Expectation Questionnaires) on üle võetud ja mugavdatud Ray & Coheni (1996) uurimusest, mis omakorda on tuletatud Furmani & Biermani (1984) *Sõpruse tunnuste mõõdikust* (Friendship Measures Task). Küsimuste 7-17 põhjal (Lisa 1) loodi alaskaalad : toetus (7. ja 15. küsimus), lähedus (9., 11. ja 13. küsimus), sarnasus (10., 14., 16. ja 17. küsimus) ja kiindumus (8. ja 12. küsimus). Antud küsimustikus ei kasutatud otseseid küsimusi loomuomase toe (dispositional support) ja käitumusliku sarnasuse (behavioral association) kohta ning autor paigutas lojaalsust ja truudust puudutavad küsimused usaldusväärse alla. Ray & Coheni (1996) töös kasutati küsimustikule vastamiseks 6-pallist Likerti skaalat. Käesolevas töös võeti kasutusele 3-palline vastusevariantide skaala. Küsimustik tõlgiti ja kohandati töö autori poolt.

Protseduur

Küsitlus viidi läbi 2013. aasta veebruari- ja märtsikuus ning kokku jagati paberikandjal 200 ankeeti, millest kõik saadi ka tagasi. Kontakteeruti klassijuhatajatega ning autor ise viis ankeedid kooli, et õpetajad saaksid neid läbi viia neile sobival ajal. Autor koostas kirja vanemate nõusoleku jaoks, mille klassijuhatajad emailiga vanematele saatsid. Ankeedid olid anonüümsed.

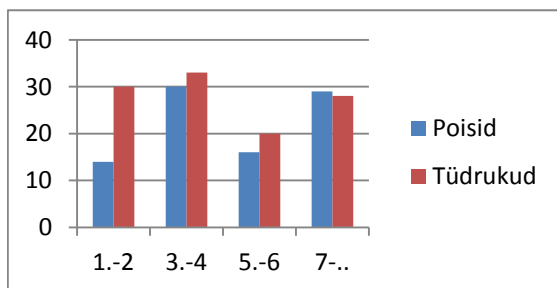
Andmeanalüüsiks sisestati ankeetides antud vastused tabelarvutusprogrammi MS Excel. Avatud küsimuste vastused kategoriseeriti enim välja toodud vastuste sisu põhjal. Näiteks I

kategooria ehk mängimise alla liigitusid nii õues kui ka arvutis mängimine. Kõige suurema kategooria moodustas aja veetmine, kuhu alla liigitati linnas, kinos, külas käimine ning niisama olemine. Kategooriad moodustusid induktiivselt. Tulemuste kirjeldamiseks kasutati protsente ja arvulisi näitajaid, mis esitati sagedustabelitena. Tegemist on kvantitatiivse uurimismeetodiga, millele avatud küsimused annavad juurde ka kvalitatiivse andmestiku. Andmete analüüs viidi läbi statistilise andmetötluspaketi SPSS Statistics 17.0 abil. Hüpotheside kontrollimiseks kasutati Mann-Whitney U testi ja Hii-ruut testi.

Tulemused

Parimate sõprade arv ning sõprade sooline jaotus

Küsimusele, kui palju on sul parimaid sõpru, varieerusid vastused 1 kaaslasest kuni 7 või rohkem kaaslaseni (Joonis 1). Tüdrukute ja poiste parimate sõprade arvus ei ilmnenud statistiliselt olulist erinevust (Mann-Whitney U-test, $p > 0,05$). Kõige rohkem poisse ja kõige rohkem tüdrukuid vastasid, et neil on 3-4 parimat sõpra. Võib ka ära tuua, et 29 poissi (32,6%) vastas, et tal on 7 või rohkem parimat sõpra. Sama vastusevariandi valis 28 tüdrukut (25%).

Joonis 1. Poiste ja tüdrukute parimate sõprade arv

3. ja 6. klasside õpilaste parimate sõprade arvus ilmnes statistiliselt oluline erinevus (Mann-Whitney U-test, $p < 0,05$). Kõige rohkem õpilasi 3. klassist vastas, et tal on 7 või rohkem sõpra. Kõige rohkem õpilasi aga 6. klassist vastas, et tal on 3-4 parimat sõpra. Enamus 3. klassi õpilasi vastas, et tema parimate sõprade arv 5-6 või 7 ja rohkem. Enamus 6. klassist vastas aga, et tema sõprade arv on 1-2 või 3-4 (Tabel 2).

Tabel 2. 3. ja 6. klassi õpilaste parimate sõprade arv

	1-2	3-4	5-6	7 või rohkem
3.klass (n=99)	14	29	21	35
6.klass (n=101)	30	34	15	22

Enamus poisse ehk 96,6% vastas, et tema parimate sõprade hulgas on rohkem poisse. Enamus tüdrukuid ehk 98,2% vastas, et tema parimate sõprade hulgas on rohkem tüdrukuid. Vaid 2 tüdrukut ja 3 poissi vastasid, et nende parimate sõprade hulgas on rohkem vastassoost lapsi (Tabel 3).

Tabel 3. Poiste ja tüdrukute parimate sõprade ülekaal soost lähtudes

	Poiss (n=89)	Tüdruk (n=111)
Poiss	86	3
Tüdruk	2	109

Kui õpilastelt küsiti, millisest soost on tema parim sõber, vastas 88 poissi (98,9%), et tema parimaks sõbraks on teine poiss. 106 tüdrukut (95,5%) vastas, et tema parimaks sõbraks on teine tüdruk. Vaid 1 poiss ning 5 tüdrukut vastasid, et nende parim sõber on vastassoost (Tabel 4).

Tabel 4. Poiste ja tüdrukute parima sõbra sugu

	Poiss	Tüdruk
Poiss (n=89)	88	1
Tüdruk (n=111)	5	106

Küsimusele, kes on sinu parim sõber, olid vastusevariantideks pinginaaber, klassikaaslane, väljastpoolt klassi või teisest koolist, vastas 48,3% poistest, et tema parimaks sõbraks on klassikaaslane. Tüdrukutest valis sama variandi 31,5%. Tüdrukute hulgas vastati kõige rohkem, et parimaks sõbraks on pinginaaber, poiste hulgast valis selle vaid 11 last. 39% poistest ja 40% tüdrukutest vastas, et tema parim sõber on väljastpoolt klassi või teisest koolist (Tabel 5).

Tabel 5. Poiste ja tüdrukute vastused, kust on pärit nende parim sõber

	Pinginaaber	Klassikaaslane	Väljastpoolt klassi	Teisest koolist
Poiss (n=89)	11	43	12	23
Tüdruk (n=111)	40	35	12	24

Õpilaste valikute sageduste erinevuste hindamiseks teostati Hii-ruut test. Kolmanda ja 6. klassi õpilaste parima sõbra valikute vahel ei ilmnenud statistiliselt olulist erinevust (Hii-ruut = 1,780, $df = 3$, $p = 0,62$). Kõige rohkem õpilasi 3. klassist ja kõige rohkem õpilasi 6. klassist vastas, et tema parimaks sõbraks on tema klassikaaslane. Enamus lapsi 3. klassist ja enamus lapsi 6. klassist vastas, et tema parim sõber on just nimelt pinginaaber või klassikaaslane, mitte aga väljastpoolt klassi ega kooli (Tabel 6).

Tabel 6. 3. ja 6. klasside õpilaste vastused, kus on pärit nende parim sõber

	Pinginaaber	Klassikaaslane	Väljastpoolt klassi	Teisest koolist
3.klass (n=99)	22	42	10	25
6.klass (n=101)	29	36	14	22

Ootused sõprusele

Küsimustes 7-17 (Lisa 1) on kirjeldatud sõpruse elemente. Selle kaudu hinnati õpilaste ootusi sõprusele. Poiste ja tüdrukute ootustes sõprusele ilmnisid statistiliselt olulised erinevused (Tabel 7. Mann-Whitney U-test). Tüdrukud hindasid kõrgemalt kõiki nelja tunnust : toetus, lähedus, sarnasus ja kiindumus. Kolmanda ja 6. klassi õpilaste ootustes sõprusele ei ilmnenud statistiliselt olulisi erinevusi (Tabel 7. Mann-Whitney U-test). Mõlemate klasside hinnangud kõigile neljale tunnusele olid sarnased.

Tabel 7. Poiste ja tüdrukute ning 3. ja 6. klasside õpilaste ootused sõprusele

Tunnus	Poiss		Tüdruk		3. klass		6. klass		Sooline erinevus U	Klasside erinevus U
	Mean	Sd	Mean	Sd	Mean	Sd	Mean	Sd		
Toetus	2,17	0,48	2,34	0,40	2,31	0,44	2,23	0,45	3968,50*	4472,00
Lähedus	2,07	0,41	2,33	0,39	2,27	0,43	2,17	0,40	3221,50***	4328,00
Sarnasus	1,83	0,39	2,03	0,46	1,98	0,47	1,90	0,41	3684,50*	4629,00
Kiindumus	2,47	0,49	2,78	0,31	2,64	0,45	2,65	0,45	3160,00***	4809,00

Märkus: U – Mann-Whitney U-statistiku väärtus, * - $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Avatud küsimuste vastuste puhul, kus lapsed pidid kirjeldama, mida nad teevad koos sõpradega, kategoriseeriti töö autori poolt mängimiseks (õues, arvutis), aja veetmiseks (meelelahutus), jutustamiseks ja sportimiseks (Lisa 2 on esitatud vastuste jaotus kategooriatesse). Enamus poistest vastas, et koos sõbraga mängitakse. Võrdselt vastati, et sõbraga veedetakse aega koos või tehakse sporti. Kõige vähem vastati, et koos sõbraga jutustatakse. Tüdrukutest vastati kõige rohkem, et koos sõbraga veedetakse aega koos. Kõige vähem tüdrukuid vastas, et tehakse sporti (Tabel 8).

Põhiliseks koostegevuseks 3. klassis oli mängimine. Kõige vähem vastati, et koos sõbraga jutustatakse või tehakse sporti. 6. klassis vastasti kõige rohkem, et koos sõbraga veedetakse aega koos. Võrdselt toodi välja koos sõbraga mängimist ja sportimist. Kõige vähem vastati, et koos sõbraga jutustatakse (Tabel 8).

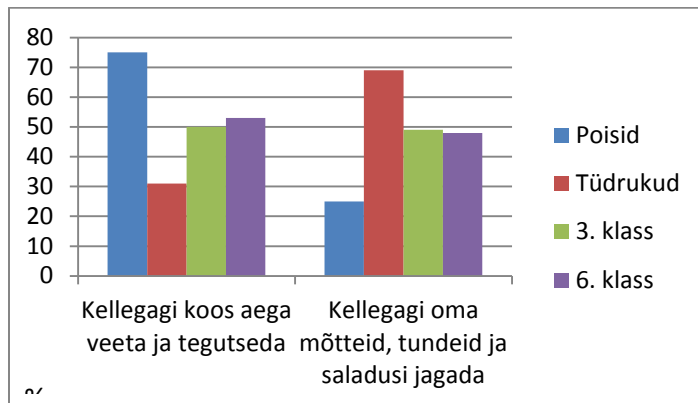
Tabel 8. Poiste (P) ja tüdrukute (T) ning 3. ja 6. klassi õpilaste koostegevuste kirjeldused

	Mängimine	Aja veetmine	Jutustamine	Sportimine
Poiss	49	17	4	19
Tüdruk	33	57	11	10
3. klass	59	30	5	5
6. klass	23	44	10	24

Märkus. (P) n=89, (T) n=111, 3. klass n=99, 6. klass n=101

Enamus poisse (75%) vastas, et parimat sõpra on vaja selleks, et kellegagi koos aega veeta ja tegutseda. Enamus tüdrukuid (69%) eelistas parima sõbraga oma mõtteid, tundeid ja saladusi

jagada (Hii-ruut = 39,394, $df = 1$, $p < 0,001$). Kooliastmeti erinevust ei ilmnenud (Hii-ruut = 0,180, $df = 1$, $p = 0,67$) (Joonis 2).

Joonis 2. Poiste (n=89) ja tüdrukute (n=111) ning 3. klassi (n=99) ja 6. klassi (n=101) õpilaste hinnangud protsentides parima sõbra olemasolu vajadusele

Arutelu

Uurimustöö eesmärgiks on anda ülevaade laste arvamustest ja ootustest sõpruse olemuse kohta ja kirjeldada võimalikke soolisi ja vanuselisi erinevusi sõpruse mõistmisel Tartu kooliõpilaste näitel.

Hüpotees, et poiste ja tüdrukute arvamused ja ootused sõprusele on erinevad, leidis kinnitust. Tüdrukud hindasid kõrgemalt kõiki nelja alaskaala tunnust : toetus, lähedus, sarnasus ja kiindumus.

Alaskaala esimene tunnus *toetus* hõlmas endas üksteise aitamist ning asjade jagamist. Toetuse olulisust tüdrukute jaoks võib põhjendada sellega, et tüdrukute sõpruses on olulisel kohal just nimelt abi (Tani, 2000; viidatud Rabaglietti et al, 2012). Siin võib välja tuua, et tüdrukud aitavad üksteist õppimises, murede lahendamises ning on väga levinud, et just tüdrukud jagavad üksteisega näiteks riideid, ehteid või taolisi asju.

Alaskaala teise tunnuse *läheduse* alla kuulusid mõtete, tunnete ja saladuste jagamine ning usaldus. Ray & Cohen (1996) leidsid aga oma uurimuses, et poisid hindavad usaldusväarsust kõrgemalt kui tüdrukud. Käesoleva tööga sai aga sama tulemuse Näks (2010), kelle uurimuses väärtustasid tüdrukud samuti usaldusväarsust rohkem kui poisid. Tüdrukud hindasid kõrgemalt kui poisid ka sõbraga saladuste, mõtete ja tunnete jagamist, mis tegelikult eeldabki usalduse

olemasolu. Seda võib põhjendada sellega, et tüdrukud on rohkem suhetele orienteeritud (Claes, 2003; Rose, 2007; viidatud Poulin & Chan, 2010) ning on omavahel lähedasemad.

Alaskaala kolmas tunnus *sarnasus* oli kõige mahukam ning koosnes sõprade koos aja veetmisest, samade asjade olulisusest ning samadest huvidest. Eelnevad uurijad on põhjendanud soolisi erinevusi sõpruses just erinevustega sotsialiseerumisprotsessides. Näiteks, Richards & Larson (1989), väidavad, et tüdrukud on sotsiaalselt rohkem orienteeritud : neil arenevad varem välja intiimsed sõprussuhted ja nad kogevad rohkem motivatsiooni seoses sõprusega kui poisid. Tüdrukute jaoks on suhted teistega rohkem põhjendatud, poisid aga veedavad rohkem aega üksinda (viidatud Rabaglietti et al, 2012). Siia võib ka välja tuua, et näiteks koostegevustes vastasid tüdrukud kõige rohkem, et nende meelistegevuseks on sõbraga aja veetmine. Poiste meelistegevuseks oli aga mängimine. Just Poulini & Chan (2010) leidsid, et poiste suhtlus baseerub tegevusele. Seda võib põhjendada sellega, et Poulin & Chan (2010) pidasidki tegevuse all eelkõige silmas sporti ning mängu. Kusjuures antud töö tulemustes koostegutsemisena nimetati sporti 3. klasside puhul vähe. Võib-olla pole spordiharjumused selleks kooliastmeks veel lõplikult välja kujunenud. Tüdrukute koostegevused hõlmavad aga mitmeid erinevaid tegevusi, näiteks linnas, kinos ja üksteisel külas käimist, mistõttu hindavadki tüdrukud sõbraga koos aja veetmist kõrgemalt kui poisid.

Alaskaala viimase tunnuse *kiindumuse* alla läksid kaitsmine ja üksteisele meeldimine just sellisena nagu sa oled. Siin tooksin jällegi välja Tani (2000; viidatud Rabaglietti et al, 2012), kes leidis, et just tüdrukute sõpruses on olulised intiimsus, kindlus ja abi. Kindlustunne oma sõprussuhtes eeldabki teadmist, et teine on alati valmis sind kaitsma ning sa meeldid talle just sellisena nagu sa oled. Siin võib-olla oleks eeldanud, et just poiste jaoks mängib kaitsmise faktor olulisemat rolli kui tüdrukute jaoks, kuid positiivne on ka see, et tüdrukud on alati valmis üksteise kaitseks välja astuma.

Hüpotees, et 3. ja 6. klassi laste arvamused ja ootused sõprusele on erinevad, ei leidnud kinnitust. Hartup & Abecassis (2005) järgi peavad I kooliastme lapsed sõpruse olemuseks usaldusväarsust ja koos aja veetmist, millele lisandub II kooliastmes vastastikune sümpaatia ja eneseavamine. Seega võib järeldada, et vanusega muutub arusaam sõprusest sügavamaks, kuid oma põhiolemuselt jääb siiski samaks. Välja võib tuua, et klassiti vastati, et parimat sõpra on vaja meile selleks, et kellegagi koos aega veeta ja tegutseda. Tahaplaanile jäi vajadus parima sõbraga oma mõtteid, tundeid ja saladusi jagada. Põhjus võib olla selles, et I ja II kooliastmes on

lapsel endalgi raske mõista oma tundeid, rääkimata nende jagamisest sõbraga. Selleks ongi vaja, et koolis oleks sellised ained, näiteks inimeseõpetus, mis aitaks ja õpetaks lastele, kuidas oma tundeid analüüsida.

Suurima erinevuse poiste ja tüdrukute vahel võib välja tuua küsimuses, miks on vaja meile parimat sõpra. Suurem osa tüdrukutest vastas, et parimat sõpra on vaja selleks, et temaga oma mõtteid, tundeid ja saladusi jagada. Poisid vastasid aga, et selleks, et kellegagi koos aega veeta ja tegutseda. See kinnitaks Poulini & Chani (2010) väidet, et poiste suhtlus baseerub tegevusele. Poiste ja tüdrukute vastuste erinevus võib tuleneda sellest, et tüdrukud on varakult küpsemad ning mõistavad sõpruse olemust juba sügavamalt kui poisid selles vanuses.

Hüpotees, et tüdrukutel on vähem parimaid sõpru kui poistel, ei leidnud kinnitust. Varasematest uurimustest on leitud, et tüdrukud kalduvad sõprussuhetes olema valivamad ja tõenäoliselt suhtlevad väiksemates gruppides (Eder & Hallinan, 1978; viidatud Poulin & Chan, 2010). Käesolevas töös oli enamusel vastanutest 3-4 sõpra ja isegi 7 või rohkem sõpra, nii poistel kui tüdrukutel. Näksi (2010) uurimus Valga maakonna õpilaste vastuste põhjal ei leidnud samuti statistilisi erinevusi poiste ja tüdrukute vahel sõprade arvu osas, kellega nad gruppe moodustavad. See võib tuleneda sellest, et tüdrukud muutuvad aina julgemaks ja enesekindlamaks ning seega leiavad ka rohkem sõpru. Samuti nimetasid tüdrukud sõbraga koostgevustes näiteks linnas, kinos ja väljas käimist, mille kaudu võivadki uued tutvused ja sõbrad juurde tekkida. Poisid aga seevastu mängivad oma tavapärasel seltskonnas, millele võib-olla nii lihtsalt uusi liikmeid ei teki.

Hüpotees, et 6. klassi lastel on vähem parimaid sõpru kui 3. klassi lastel, leidis kinnitust. See kinnitab teooriat, et sõprade arv kasvab vanuseni 11, pärast seda on väike langus (Epstein, 1986; viidatud Estell et al., 2009). See võibki tuleneda sellest, et nooremana saavutatakse sõprus küll kiiresti, kuid see ei ole pikaajaliselt püsiv (Damon, 1977). Enderleini (2005) järgi aga ei suudeta I kooliastmes ühele sõprusele keskenduda ega parimat sõpra leida. See võibki olla põhjuseks, miks 3. klassi lapsed vastasid, et neil on rohkem sõpru kui 6. klassi lapsed.

Hüpotees, et 6. klassi lastel on nende endi hinnangute järgi rohkem sõpru väljaspool klassi kui 3. klassi lastel, ei leidnud kinnitust. Ei ilmnenud statistilist erinevust selles, kas parim sõber on oma klassist, väljaspoolt klassi või üldse teisest koolist. See aga läheb vastuollu Hay, Payne & Chadwicki (2004) uurimusega, kus leiti, et II kooliastmes moodustuvad olulised eakaaslaste grupid ka väljaspool klassi. See tulemus üllatas töö autorit, kuna vanemaks saades on

lastel suurem vabadus ning seega ka suurem võimalus leida sõpru väljastpoolt kooli. Samas vanemaks saades võivad sõbrused klassikoosluses olla juba kinnistunud ning uute sõprade leidmine ei pruugi olla nii oluline. Võib-olla suheldakse omas kindlas sõpruskonnas ning väljastpoolt seda leitud lapsed jäävad lihtsalt tuttavateks.

Autor esitas töös ka uurimisküsimused, milliseid erinevusi esineb poiste ja tüdrukute ning 3. ja 6. klasside õpilaste koostegevustes. Tulemused kattuvad Zaratny, Hartmann & Rankin (1990) uurimusega, kus leiti, et I kooliastmes on tähtsamaks koostegevuseks mängimine ning II kooliastmes lisandub sellele niisama aja veetmine. Antud küsimuses töö autor kategoriseeris avatud küsimuse vastused ning kõige enam vastuseid kirjeldasid aja veetmist. Näiteks võib tuua kinos, linnas ja üksteisel külas käimist; muusika kuulamist. Just koos aja veetmine oli tüdrukute seas kõige populaarsem vastus. Kõige rohkem poisse valis koostegevuseks mängimise, 6. klassis täpsemalt arvutis mängimise. Internet ning arvutimängud on tänapäeval väga populaarsed ning see võibki olla põhjuseks, miks nii 3. kui 6. klassis on poiste lemmiktegevuseks koos sõpradega mängimine. Tüdrukud on aga küpsemad ning eelistavad aega veeta väljas käies.

Antud töö piiranguks võib pidada seda, et autor ei kasutanud originaalküsimustikku, vaid viis sisse muudatusi. Piiranguks võib pidada ka valimi suurust ning seda, et keskenduti 3. ja 6. klassile. Kaasates kõiki klasse I ja II kooliastmest oleks võib-olla tulemused olnud teistsugused. Võib-olla, kui oleks antud uurimusse kaasatud ka 9. klass või terve III kooliaste, oleks välja tulnud suuremad erinevused arvamustes ja ootustes sõprusele. Tulevikus võiks kindlasti uurida, millised on gümnaasiumiõpilaste arvamused ja ootused sõpruse olemusele.

Piiranguks võib tuua ka selle, et lähemalt ei uuritud erisooliste laste sõprust. Uurimuses valisid ülekaalukalt nii poisid kui tüdrukud oma parimaks sõbraks samast soost lapse, kuid oli ka neid, kes valisid vastassoost lapse. Seda teemat võiks tulevikus kindlasti lähemalt uurida.

Antud töö väärtuseks võib pidada seda, et saadi teada nii 3. kui 6. klasside poiste ja tüdrukute erinevaid arvamusi ja ootusi sõpruse olemusele ja selle tähtsusele. Klassiõpetajad saaksid nii klassijuhatajatöös kui ka ainetundides kasutada teadmist, et poiste ja tüdrukute arvamused ja ootused on erinevad. Kuna erinevust aga 3. ja 6. klasside arvamustes ja ootustes sõprusele ei ilmnenud, siis klassiõpetaja võiks mõelda väärtushinnangute arenemisest kui pikemast protsessist, mis jõuab teatud tasemele alles II kooliastme lõpuks.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Allkiri ja kuupäev

Kasutatud kirjandus

- Alward, M. (2005). *Friendship: An Important Part of Your Child's Development*. Külastatud aadressil <http://www.googobits.com/articles/2047-friendship-an-important-part-of-your-childs-development.html>
- Bukowski, W. M., Newcomb, A. E., & Hartup, W. W. (1998). *The company they keep: Friendship in childhood and adolescence*. New York: Cambridge University Press.
- Damon, W. (1977). *The social world of the child*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Enderlein, O. (2005). *Suured lapsed. Keeruleine iga: 7-13*. Kirjastus „Kunst.“
- Estell, D., Jones, M., Pearl, R. & Acker, R. (2009). Best friendships of students with and without learning disabilities across late elementary school. *Exceptional Children, volume 76, 110-124*.
- Furman, W., & Bierman, K. (1984). Children's conceptions of friendships: A multimethod study of developmental change. *Developmental Psychology, volume 20, 925-931*.
- Hartup, W. & Abecassis, M. (2005). Friends and enemies. In P. Smith & C. Hart (Eds). *Blackwell Handbook of Childhood Social Development*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Hartup, W. & Stevens, N. (1999). Friendships and Adaptation Across the Life Span. *Current Directions in Psychological Science, volume 8, 76-79*.
- Hay, D., Payne, A. & Chadwick, A. (2004). Peer relations in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, volume 45, 84-108*.
- Newcomb, A. & Bagwell, C. (1995). Children's friendship relations: a meta-analytic review. *Psychological Bulletin, volume 117, 306-347*.
- Näks, K. (2010). *II ja III kooliastme õpilaste hinnangud sõprade kohta Valga maakonna näitel*. Bakalaurusetöö. Tartu Ülikool.
- Ladd, G. (2005). *Children's peer relations and social competence*. New Haven: Yale University Press.
- Lindsey, E. (2002). Preschool children's friendships and peer acceptance: links to social competence. *Child Study Journal, volume 32, 145-156*.
- Parker, J., Gottman, M. (1989). *Social and Emotional Development in a Relational Context: Friendship Interactions from Early Childhood to Adolescence*. New York: Wiley.

- Poulin, F. & Chan, A. (2010). Friendship stability and change in childhood and adolescence. *Developmental Review, 30*, 257-272.
- Ray, G. E., & Cohen, R. (1996). Children's friendships: expectations for prototypical versus actual best friends. *Child Study Journal, 26*
- Rubin, Z. (1980). *Children's friendships*. Harvard University Press.
- Smith, P. Cowie, H. & Blades, M. (2008). *Laste arengu mõistmine*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Selman, R. (1981). *The child as friendship philosopher*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tropp, K. & Saat, H. (2010). Õpilaste suhted eakaaslastega ning täiskasvanutega ja sotsiaalsete oskuste areng. Kikas, E. (Toim.) *Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes*. (lk 61-89). Tartu : EV Haridus- ja Teadusministeerium.
- Zarbatany, L., Hartmann, D. & Rankin. (1990). The Psychological Functions of Preadolescent Peer Activities. *Child Development, volume 61*, 1067-1080

Lisa 1. Küsimustik

KÜSIMUSTIK

Hea õpilane, palume Sul osaleda laste sõpruse kujunemise uuringus. Sinu poolt antud vastused aitavad teada saada, mille alusel kujuneb laste sõprus erinevas eas.

Ankeet koosneb 19 küsimusest ning vastamiseks kulub keskmiselt 10 minutit. Vali vastus, millega oled nõus ja tõmba sellele ring ümber.

1) Sugu:

- a) Poiss
- b) Tüdruk

2) Klass:

3) Kui palju on sul parimaid sõpru?

- a) 1-2
- b) 3-4
- c) 5-6
- d) 7 või rohkem

4) Kas neist on rohkem poisse või tüdrukuid?

5) Minu parim sõber on:

- a) Minu pinginaaber
- b) Minu klassikaaslane
- c) Väljastpoolt klassi
- d) Teisest koolist

6) Kas sinu parim sõber on poiss või tüdruk?

7) Kui oluline on, et sõbrad aitaksid üksteist

1	2	3
Ebaoluline	Oluline	Väga oluline

8) Kui oluline on, et sõbrad kaitseksid üksteist

1	2	3
Ebaoluline	Oluline	Väga oluline

9) Kui oluline on, et sõbrad usaldaksid üksteist

1	2	3
Ebaoluline	Oluline	Väga oluline

10) Kui oluline on, et sõbrad peaksid samu asju tähtsaks

1	2	3
Ebaoluline	Oluline	Väga oluline

11) Kui oluline on, et sõbrad jagaksid üksteisega oma saladusi	1
Ebaoluline	2
Oluline	3
Väga oluline
12) Kui oluline on, et sõbrad meeldiksid üksteisele just sellisena nagu nad on	1
Ebaoluline	2
Oluline	3
Väga oluline
13) Kui oluline on, et sõbrad jagaksid üksteisega oma mõtteid ja tundeid	1
Ebaoluline	2
Oluline	3
Väga oluline
14) Kui oluline on, et sõpradel oleks samad huvid	1
Ebaoluline	2
Oluline	3
Väga oluline
15) Kui oluline on, et sõbrad jagaksid üksteisega asju	1
Ebaoluline	2
Oluline	3
Väga oluline
16) Kui oluline on, et sõbrad veedaksid palju aega koos	1
Ebaoluline	2
Oluline	3
Väga oluline
17) Kui oluline on, et sõbrad teeksid asju koos	1
Ebaoluline	2
Oluline	3
Väga oluline

18) Palun kirjelda, mida sõpradega koos teed:

.....

.....

.....

19) Miks on vaja meile parimat sõpra? (Vali kõige olulisem omadus)

- a) On kellegagi koos aega veeta ja tegutseda
- b) On kellegagi oma mõtteid, tundeid ja saladusi jagada

Aitäh vastamast

Lisa 2. Sõprade koosteguvuste kategooriate sisu

	Mängimine	Aja veetmine	Jutustamine	Sportimine
Vastused	Arvutimängud	Käin linnas, õues	Räägime, arutame	Jalgpallitrennis
	Mängime arvutis	Oleme niisama	Räägime asjadest	Ujumas käime
	Mängime „Unot“	Käime kinos	Suhtleme	Sõidame ratastega
	Mängime kaarte	Oleme õues	Räägime	Käime trennis
	Mängime telefoniga	Teeme nalja	muredest	Tegeleme spordiga
	Konsooliga mängime	Hängime poes	Jutustame	Suusatame
	Mängime väljas, õues	Oleme niisama väljas	Räägime salajutte	Korvpall
	Mängime „Aliast“	Käime külas		Võimleme
	Mängime mängu	Käime poes, väljas		Jookseme
	Mängime kodus	Käime Ahhaas ja Auras		
	Mängime võitlust	Käime Noortekas		
	Mängime ehitamist	Lõbutseme koos		
	Mängime kulli	Shoppame, lollitame		
	Mängime legodega	Kuulame muusikat		
	Lauamängud	Veedame koos aega		
	Mängime peitust	Jalutame		
	Mängime kooli	Käime pidudel		
	Mängime	Õõbime üksteise juures		
		Joonistame, õõpime,		
		laulame		

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Liis Seero _____
(*autori nimi*)
(sünnikuupäev: _____ 23.12.1987 _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
_____ Tartu linna 3. ja 6. klassi õpilaste arvamused ja ootused sõpruse olemuse kohta _____,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on _____ Kristiina Treial _____,
(*juhendaja nimi*)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 19.05.2014 (*kuupäev*)